

CRÒNICA

1. Congrés Internacional sobre la Interculturalitat. Andorra, 14-16 de maig de 2009

El passat mes de maig es va celebrar al Principat d'Andorra el Congrés sobre la Interculturalitat organitzat per l'Instituto Brasileiro de Filosofia e Ciência «Raimundo Lúlio», amb el suport del Govern d'Andorra, en el marc del qual hi va haver quinze conferències sobre la figura de Llull.

Reconeguts especialistes de tot el món van dur a terme les seves comunicacions sobre Llull i la interculturalitat des de tres perspectives concretes, com són la filosofia, la cultura i la societat i, per últim, el diàleg i la religió. La sessió d'obertura, en la qual van intervenir el Cònsol d'Escaldes-Engordany, Antoni Martí Petit, el Ministre de Cultura d'Andorra, Juli Minoves, i Esteve Jaulent, President de l'Instituto Brasileiro de Filosofia e Ciência, va estar presidida per Monsenyor Joan Enric Vives i Sicília, Copríncep d'Andorra, que va destacar en el seu discurs l'actualitat del pensament de Ramon Llull.

En la ponència inaugural, Jordi Gayà (Palma de Mallorca) va donar pas al tema del congrés amb la recuperació d'un Llull que busca el diàleg entre religions en un moment de confrontació i falta d'entesa comparable al que avui percebem a través dels mitjans de comunicació. Després d'aquesta intervenció, Esteve Jaulent (S. Paulo, Brasil), José Higuera (Sant Sebastià), Alexander Fidora (Barcelona), Guilherme Wyllie (Cuiabá, Brasil) i John Crossley (Melbourne, Austràlia) van vertebrar l'eix de la primera mesa temàtica que tenia com a punt de partida el discurs epistemològic.

En aquesta primera mesa, Esteve Jaulent va presentar la relació intrínseca de la qüestió epistemològica amb la concepció de l'home en tant que unitat en Llull. Com a resposta, José Higuera va introduir la figura de Leibniz que en consonància amb Llull creia en una teologia de caire no revelat que compartien totes les societats, una teologia de veritats eternes que permetria el diàleg

entre societats molt diferents. Per la seva part, Alexander Fidora va relacionar el pensament lul·lià amb el del filòsof nord-americà Charles Sanders Peirce, que manifesta concomitàncies, si no influències directes, amb Llull quant a la problemàtica de la teoria de la definició i la seva concepció dinàmica, i també quant a considerar el dubte com a principi de coneixement que permet l'accés a l'altre dins del diàleg intercultural. Guilherme Wyllie va relacionar la lògica de Llull amb la de Frege, considerat el pare de la lògica moderna matemàtica: a causa de la seva intencionalitat missionera Llull analitza els arguments fal·laços i ofereix una teoria de l'argumentació. Seguint aquesta línia que ens presenta Llull des d'un punt de vista més lògic, la comunicació de John Crossley va posar de relleu la recerca efectuada per Llull d'un llenguatge universal, totalment lògic, que permetés la comunicació entre jueus, cristians i musulmans: Llull concep una *machina* amb parts mòbils, combinables i computables, un llenguatge abstracte comú, i en aquest sentit pot considerar-se com el precursor de la ciència computacional.

Després de les ponències s'obrí un espai de debat en el qual, entre d'altres temes, Josep-Ignasi Saranyana va plantejar la qüestió de si el sistema lògic desenvolupat per Llull tenia en veritat propòsits missioners o més aviat responia a l'afany intel·lectual de Llull, ja que les dues dimensions —la d'un Llull convençut de la veritat de la seva fe i la de Llull en tant que filòsof autodidacta— que ell mateix va fer convergir no van néixer d'una única intenció apologètica. També s'hi va plantejar si Llull és realment vàlid com a model d'interculturalitat.

Durant el segon dia del congrés van tenir lloc la segona i la tercera mesa temàtica. La segona, que reunia els ponents al voltant del tema de cultura i societat, fou presentada per Fernando Domínguez Reboiras (Madrid) i contestada per Joan Maria Pujals (Barcelona), Maël Mathieu (Brusselles), Mahmud Erol Kiliç (Teheran, Iran). En primer lloc, Fernando Domínguez Reboiras remarcà l'especificitat de la religió cristiana en front de les altres religions del Llibre: el cristianisme no fonamenta la seva autoritat en la literalitat de l'Evangeli sinó en la força de la veritat del seu contingut, del seu missatge, que és transmissible i traduïble ja que la seva autoritat es recolza en la seva veritat. La perspectiva cristiana de què parteix Llull li permet entendre que és possible concebre una ciència de caràcter universal per a les veritats eternes, un discurs a l'abast de tothom i diferent de l'institucional, en el qual no hi hagi dissonància entre religió i ciència.

La resposta a aquesta ponència la donà Joan Maria Pujals, que va plantejar el tema de la llibertat de consciència a partir de Llull, el qual, apartant-se de l'exigència forçosa de conversió al cristianisme, va fer un reclam a la consciència mostrant la veritat del missatge cristià racional.

Maël Mathieu respongué criticant la societat moderna i proposant la possibilitat de reprendre models tradicionals d'aproximació a la realitat, com per exemple la perspectiva del renaixement sufí del segle XIII, que a nivell metodològic oferiria una solució de síntesi lluny del sectarisme, l'especialització i l'escissió que caracteritza la modernitat.

Aquest moviment sufí, com assenyalà l'últim conferenciant de la mesa, Mahmud Erol Kiliç, mostra aspectes que coincideixen amb el pensament de Llull. N'és un exemple la idea d'una multiplicitat que no contradiu la unitat, al·ludint a les criatures i a Déu mateix, però també a les diferents religions davant d'una religió universal. En aquest sentit, el sufisme creu que la religió és un instrument per a arribar al coneixement de la unitat i es distingeix de determinats fonamentalismes musulmans que no són integradors i que es queden en un nivell religiós superficial.

A partir d'aquestes qüestions Alexander Fidora obrí el debat dirigint-se a Fernando Domínguez Reboiras i plantejant la qüestió de si la traducció, tema que tant va preocupar Llull, realment permet la interculturalitat, que sembla que remet a un llenguatge abstracte que ignora les singularitats de cada cultura. Es discuteix també al voltant de la idea de la traduïbilitat de la fe en les diverses religions del Llibre.

La tercera mesa temàtica va girar entorn del diàleg i la religió i va ser presentada per Josep-Ignasi Saranyana (Pamplona), i va tenir com a ponents a Víctor Pallejà (Alacant), a Paul Fenton (París, França), a Anna Akasoy (Oxford, Anglaterra) i a Harvey Hames (Bersheva, Israel). Josep-Ignasi Saranyana plantejà la qüestió de si és possible parlar de dos pensadors diferents al llarg de l'obra de Llull o si ja des del principi (en el *Llibre del gentil*) s'anuncien les idees que més tard seran desenvolupades en un discurs més subtil i filosòfic, com, entre d'altres, l'esbós de les raons necessàries, la distinció entre l'ordre natural i el sobrenatural o bé la nostàlgia del paradís perdut.

La resposta va anar a càrrec de Víctor Pallejà de Bustinza, que remarcà el caràcter dialogant del pensament de Llull i la seva importància —no del tot reconeguda— per a la història del pensament. Paul Fenton, per la seva part, relativitzà la natura dialogant i reconciliadora de religions de l'obra de Ramon Llull, que més aviat va intentar convèncer els musulmans perquè es convertissin a la fe cristiana, una veritat a la qual no s'arriba dialècticament sinó que s'imposa prèviament abans de demostrar-la.

Seguint aquesta línia, la ponent Anna Akasoy tractà precisament sobre els límits del diàleg entre religions i considerà que el model de Llull és limitat i podria ser fins i tot perjudicial per a la realitat actual, que presenta una confrontació d'identitats molt més complexa i que s'ha de resoldre en l'espai polític més que no pas en l'àmbit religiós. En quant a la complexitat de les identitats,

Harvey Hames també va considerar que l'escenari actual tendeix a oferir xarxes complexes d'identitats, fins i tot dintre de la realitat d'una mateixa religió, que avui té múltiples interpretacions. Pel que fa a Llull, Harvey Hames va comentar que la seva tendència missionera el va portar a separar-se cada cop més de l'universal i a tendir més al cristianisme, tendència que no li va proporcionar grans resultats, precisament pel fet d'haver deixat de banda l'universal.

El Congrés va concloure el dia següent, amb un espai obert al debat entre ponents i assistents a l'acte. D'aquesta manera es va continuar discutint sobre aspectes que havien aparegut a les conferències i també es van apuntar algunes conclusions que s'havien assolit durant el congrés, com ara la idea que encara que Llull es pot considerar un dels primers autors que miren de donar una sortida pacífica i dialogant a la confrontació de les religions —i en aquest sentit seria una figura positiva— també es necessari contextualitzar-lo i relacionar els seus escrits amb la realitat social del seu moment, una realitat que no partia de fet de la igualtat entre les diferents religions. Es pot dir, tanmateix, que això no resta importància a l'obra lul·liana i es pot considerar que els seus plantejaments són dignes d'estudi en el camp de la filosofia per la recerca que va fer d'un discurs universal acceptable per a tothom que va culminar en la formulació de l'*Ars* però que ja era perceptible en les seves primeres obres. Tot això sempre tenint la precaució de no instrumentalitzar el personatge o d'extrapolar les seves idees a través de conceptes i categories actuals.

El Congrés va finalitzar amb la presentació del llibre *Raimundus Lullus. An introduction*, editat per Alexander Fidora i Josep E. Rubio a l'editorial Brepols, en el qual es tracten per primer cop d'una manera sistemàtica i coherent els aspectes més importants relatius al pensador mallorquí en llengua anglesa. Per acabar es va realitzar la lectura d'un text de Ramon Sugranyes de Franc (Friburg, Suïssa), insigne lul·lista andorrà.

Celia López Alcalde
ERC-Project «Latin into Hebrew», MRA
Universitat Autònoma de Barcelona
celia.lopez@uab.es